

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม : มุมมองจากนักประวัติศาสตร์^๑

ปิยนถ บุนนาค^๒

บทคัดย่อ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนับตั้งแต่ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชินีและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จวบจนปัจจุบัน เป็นเวลากว่า ๖ ทศวรรษแล้ว ทั้งนี้ มาจากความสนพระราชหฤทัยในเรื่องนี้มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยทรงได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาจากพระบิดา พระมารดาเป็นเบื้องต้น ประกอบกับสภาพแวดล้อมของวังที่ประทับในขณะทรงพระเยาว์ ริมน้ำเจ้าพระยาที่มีความใสสะอาด อุดมด้วยพืชสัตว์น้ำนานาพันธุ์ เป็นสิ่งที่ประทับอยู่ในพระราชหฤทัยอยู่เสมอ และทรงปรารถนาให้สภาพแวดล้อมที่สะอาดงดงามอุดมสมบูรณ์ เช่นนั้นยังคงอยู่ในประเทศไทยต่อไป พระราชกรณียกิจดังกล่าวจึงนำไปสู่การอนุรักษ์พัฒนา พันธุ์กรรมพืช พันธุ์กรรมสัตว์ และระบบนิเวศ ด้วยพระวิริยอุตสาหะ พระปรีชาชาญ พระราชวิสัยทัศน์ และพระอัจฉริยภาพในการบริหารจัดการ จนเป็นผลให้การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ ความหลากหลายทางชีวภาพจึงได้รับการคุ้มครองจากพระองค์เปรียบประดุจ “มารดา” ที่ให้ความคุ้มครองแก่พืชพรรณ สัตว์นานาพันธุ์ น้ำ ป่า และสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติต่าง ๆ ให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์และเกิดความสมดุลในระบบนิเวศของไทย ซึ่งมีเพียงมาจากความสนพระราชหฤทัยของพระองค์เท่านั้น แต่มาจากน้ำพระหฤทัยที่เปี่ยมล้น ด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ทรงปรารถนาให้ราษฎรของพระองค์มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุขแบบยั่งยืนและพอเพียง อันเป็นการสนองพระราชดำริ และพระราชปฏิบัติในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

คำสำคัญ : สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย, ชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุขแบบยั่งยืนและพอเพียง

^๑ เสนอในที่ประชุมสำนักประวัติศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน วันพุธที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เวลา ๑๐.๓๐-๑๑.๓๐ น.

^๒ ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ความนำ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัยในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมาโดยตลอด ได้ทรงรณรงค์ในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า ๖ ทศวรรษ นับตั้งแต่ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชินีและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จวบจนปัจจุบัน

ปฐมเหตุแห่งความสนพระราชหฤทัย

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยทรงได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้มาจากพระบิดา พระมารดา คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (หม่อมเจ้านักขัตรมงคล ราชสกุลกิติยากร) และหม่อมหลวงบัว (สนิทวงศ์) กิติยากร ประกอบกับวังที่ประทับอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในขณะนั้นยังใสสะอาด มีสัตว์น้ำนานาพันธุ์อาศัยอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ เป็นทัศนียภาพที่ทรงระลึกถึง และมักมีพระราชดำรัสให้ผู้คนในปัจจุบันได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมโทรมลงของแม่น้ำเจ้าพระยาอันส่งผลให้เกิดมลภาวะเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม สัตว์น้ำ และในที่สุดก็กระทบเป็นผลร้ายต่อผู้คน ได้ทรงรณรงค์ในการ “ฟื้นคืนน้ำใส” ให้แก่แม่น้ำเจ้าพระยามาโดยตลอด ดังมีพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

...เมื่อสมัยก่อนข้าพเจ้าเห็นปลาหลายชนิดเขียว มีบ้านข้าพเจ้า
ที่เทเวศร์มีทำน้ำเล็ก ๆ เป็นไม้ เอามือลูบไปข้างล่างของทำน้ำเนี่ย
จะจับกุ้งได้ ความที่กุ้ง ปลา อะไรเนี่ยบริบูรณ์ คือ ชื่นใจ พ่อแม่ข้าพเจ้า
ก็ชื่นใจว่าคนไทยจะไม่มีวันอดตาย พ่อแม่ข้าพเจ้าก็เสียชีวิตไปนานแล้ว
ก็ไม่ทราบว่าได้ยวนี้แม่น้ำเจ้าพระยาของพวกเราเนี่ยอยู่ไม่ได้
ปลาอยู่ไม่ได้ เหลือแต่ปลาตายซึ่งแย่มาก ๆ ไม่อร่อย อันนี้ข้าพเจ้า
ฟังจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไม่สบายใจ...^๓

พระบิดาและพระมารดาทรงสั่งสอนอบรมให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
ทรงเห็นคุณค่าของการปลูกต้นไม้ซึ่งนอกจากมีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแล้ว ยังทำให้ผู้ปลูก
มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตด้วย กับทั้งยังทรงเน้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของความขยันหมั่นเพียร
ความอดทน ความมีเมตตากรุณาแก่ผู้ที่ด้อยโอกาส การรู้จักแบ่งปัน ความประหยัดมัธยัสถ์ ไม่รังเกียจ
ความยากจน แต่ให้รังเกียจความชั่วช้า การคดโกง ตลอดจนให้รู้จักคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการ
ดำรงชีวิต ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

...เมื่อยังเล็ก ๆ อยู่ ข้าพเจ้าเคยเสียใจมาก ที่คุณแม่ไม่มี
เสื้อผ้าสวย ๆ ให้ใส่เลย เสื้อผ้าที่ใส่เล่นในบ้านก็รับช่วงจากพี่ชายสองคน
และได้เห็นแม่นั่งเย็บจักร เย็บชุดนักเรียนให้แก่ข้าพเจ้า และน้องสาว
ได้เห็นพ่อของข้าพเจ้า ไปไหน ๆ ก็ขึ้นแต่รถราง ข้าพเจ้าก็บ่นกับ
พี่น้องว่า แหมเบื่อกันจังเห็นพ่อต้องวิ่งขึ้นรถราง ท่านพ่อก็คงสอน
มาตลอดว่า ลูก ความยากจนไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าละอาย ความชั่วช้าคดโกง
นั่นแหละ เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ น่าละอายอย่างยิ่ง...

...พ่อข้าพเจ้าเคยคิดจะขึ้นค่าเช่า เพราะเห็นลูกแต่งตัวปอน
ซอมซ่อเต็มแก่ แต่คนเช่าห้องแถวเขาก็มาหา แล้วขอร้องว่าอย่าขึ้น
ค่าเช่าเลย และทุกครั้งท่านพ่อก็ออกไปพูดกับเขาแล้ว ก็ตกลงว่าจะไม่
ขึ้นค่าเช่า ท่านพ่อก็คงมาพูดกับคุณแม่ต่อหน้าลูก ๆ ว่าช่วยกันเถิดนะ
ขณะนี้เงินสงคราม ลูกแบ่งกันกินเถอะ ให้เขากินบ้างเรากินบ้างในยาม

^๓ พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑.

สงคราม และลำบากเช่นนี้ หลังกลับจากโรงเรียน ครอบครัวของพวกเขา
ก็จะช่วยกันปลูกดอกไม้ พวกลูก ๆ จะเก็บดอกไม้ให้คนไปขาย
หน้าบ้าน...^๔

พร้อมกันนั้นยังทรงได้รับการอบรมสั่งสอนให้ตระหนักถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณ
ของพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์รวมทั้งคำสอนในพระพุทธศาสนา และความมีขันติธรรม
ในเรื่องศาสนาที่จะอยู่กันอย่างสันติ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ดังพระราชดำรัสว่า

...วันของพระบรมราชจักรีวงศ์ เช่น วันจักรี หรือวันปิยะ-
มหาราช พ่อกับแม่ก็จะเชิญพระบรมรูป มาตั้งจัดโต๊ะบูชา เก็บดอกไม้
ที่ปลูกที่บ้านมาบูชา แล้วรวบรวมลูกหลาน ให้มาหมอบกราบรำลึกถึง
พระมหากรุณา...

...ท่านพ่อไม่เคยสอนให้มีความเกลียดชังในจิตใจของเด็กเลย
จะสอนให้นึกถึงคำของพระพุทธองค์ที่ทรงสอนให้ไม่เมตตาจิตต่อทุก ๆ
คน เมื่อข้าพเจ้าโตขึ้นมา พ่อก็จะชี้ว่าให้ดูซิ ดูเมืองไทยเราซิ ดูกรุงเทพฯ
นี่ซิ วัดพุทธ สุเหร่าอิสลาม โบสถ์คริสต์ อยู่ด้วยกันได้อย่างสันติ ไม่มีการ
เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติไทยเรา
แต่ใครจะนับถือศาสนาใดก็ได้ เพราะพระมหากษัตริย์ ทรงเป็น
เอกอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา...^๕

“การหล่อหลอม” ดังกล่าวจึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
มีพระราชจริยาวัตรที่งดงาม ดังพระราชดำรัสว่า

...ข้าพเจ้าได้เป็นพระราชินีตั้งแต่อายุ ๑๗ ปีเศษ จนบัดนี้อายุ
๗๒ ปีแล้ว วันเวลาผ่านไปถึง ๕๕ ปี ที่ข้าพเจ้าได้ถวายรับใช้พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ออกไปช่วยประชาชน แต่ข้าพเจ้า
ไม่เคยรู้สึกเบื่อหน่าย ข้าพเจ้ามีความสุขทุกครั้งที่ได้อยู่ท่ามกลาง
ประชาชน เพราะข้าพเจ้ารู้สึกว่าคนไทยเรานี้น่ารัก เมื่อข้าพเจ้าเห็นคน

^๔ พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.

^๕ เฝิงอ้วง.

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ปิยนาด บุนนาค

๕

ที่อายุน้อยกว่ามารอบพบ ข้าพเจ้าก็เกิดความเอ็นดู ส่วนผู้ที่อายุมากกว่า ก็ให้ความเมตตาแก่ข้าพเจ้า ดังนั้น เราจึงอยู่ด้วยกันด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกันเสมอมา และพยายามจะถ่ายถอดน้ำใจไปสู่กันและกัน...^๖

นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงได้รับการสั่งสอนอบรมจาก “แม่ชี” ในโรงเรียนที่ทรงศึกษาคือโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ซึ่งสอนให้นักเรียน รักธรรมชาติ ความสะอาด สิ่งแวดล้อม รักประเทศไทย และสำนึกถึงบุญคุณของประเทศ ดังพระราชดำรัสว่า

...เมื่อครั้งข้าพเจ้าอยู่ชั้นประถมที่โรงเรียนเซนต์ฟรัง แม่ชีที่เซนต์ฟรัง ถึงแม้จะเป็นคริสต์ ร้องเพลงซักจูงให้เด็ก ๆ รักธรรมชาติ รักความสะอาด สิ่งแวดล้อม และก็รักประเทศไทย เพราะว่าลำพังประเทศไทยเราดงามครามครัน คือนาไร่อุดมสมบูรณ์ เขาเขียวเรียงรายน้ำไหลชุ่มชื้น นี่ข้าพเจ้าจำตั้งแต่เข้าโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ ตั้งแต่อายุน้อย ๆ ได้ยินแล้วซึ่งใจ ยิ่งตอนแก่นี่ซึ่งบอก แหมโรงเรียนฝรั่งนี้ เขามาเปิดโรงเรียนแต่เขาสอนให้เด็กนักเรียนไทยนี้รักบ้านรักเมือง ให้รู้อะไรที่มีคุณค่าอย่างเกี่ยวกับการปลูกต้นอะไรต่าง ๆ เกี่ยวกับไร่ นา ข้าวปลาที่อยู่สมบูรณ์ ให้นักกลับมาให้นักถึงบุญคุณของประเทศชาติ ข้าพเจ้ารู้สึกนี้บุญคุณอยู่เซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ซึ่งเป็นแคททอลิก แต่นี่น้ำใจของเขา...^๗

อย่างไรก็ดี ผู้ที่ทรงเป็น “องค์ต้นแบบ” แห่งความสนพระราชหฤทัยในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งได้พระราชทานคำสอนแก่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อย่างสม่ำเสมอ และทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่แสดงความเอาพระทัยใส่ในเรื่องนี้ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทอดพระเนตรเห็นในเชิงประจักษ์อยู่ตลอดมา กว่า ๖ ทศวรรษ ดังปรากฏผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีขึ้นเพื่อช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนของพระองค์ในทุกภาคของราชอาณาจักรไทย นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๔ เป็นต้นมา ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

^๖ เพิ่งอ้าง.

^๗ พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐.

...เมื่อข้าพเจ้าแต่งงานนั้นก็อายุ ๑๗ กว่า เกือบใกล้ ๑๘ ก็พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นี่ทรงเป็นครูสอน ทรงย้าให้ข้าพเจ้า เห็นความสำคัญของป่า ให้เห็นความสำคัญของป่าชายเลน แต่ ก่อนข้าพเจ้าก็ไม่รู้จักป่าชายเลนนี่อะไร พระเจ้าอยู่หัวท่านรับสั่งว่า ป่าชายเลนนี่ต้องคอยดูแลอย่าให้คนทำลายไป เพราะว่าเป็นแหล่ง อนุบาลสัตว์ สัตว์น้ำวัยอ่อนตามธรรมชาติ ช่วยให้กุ้ง หอย ปู ปลา มีที่หลบภัย และได้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นอาหารของมนุษย์ เดี่ยวนี้ มีการทำลายทั้งป่าใหญ่ ทั้งป่าชายเลน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่า เวลาไปเยี่ยมราษฎรก็อธิบาย ให้ฟัง ว่าป่าชายเลนนี่มีความสำคัญอย่างไร ที่เรามีปลา มีกุ้ง มีปู มีหอยอะไรในแม่น้ำต่าง ๆ เนี่ย ก็เพราะว่าเรามีป่าชายเลน ที่มัน สัตว์น้ำ วัยอ่อนสามารถเติบโตขึ้นมาเป็นประโยชน์ เป็นอาหารของมนุษย์ เพราะฉะนั้นขอให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน อย่าไป ทำลาย...^๔

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงกล่าวว่าพระราชกรณียกิจในการอนุรักษ์ ธรรมชาตินั้นมาจาก “การเรียนรู้” จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและได้ทรงโน้มนำความรู้ความเข้าใจ ดังกล่าวมาปฏิบัติในโครงการต่างๆ ของพระองค์ในลักษณะ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตามพระราชดำริใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

...ภารกิจด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ข้าพเจ้าปฏิบัติทุกโครงการ ล้วนเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดระยะเวลากว่า ๔๐ ปี ที่ตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใส่พระทัยอย่างลึกซึ้งต่อปัญหาการทำลายป่าไม้ที่มีความรุนแรง และทรงอธิบายให้ข้าพเจ้าเข้าใจในความสำคัญของป่าไม้ ข้าพเจ้า จึงนำความรู้ความเข้าใจดังกล่าวนี้มาปฏิบัติภายใต้โครงการต่าง ๆ ให้ชาวบ้านรู้จักการดำรงชีวิต โดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของป่า เพื่อให้เขารู้จักปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต จากเดิมที่เคยทำลายป่าไม้ ให้กลับเป็นผู้ปกป้องดูแลป่า และสามารถอาศัยอยู่ร่วมกับป่าได้ชั่วคราว...^๕

^๔ พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลา ดุสิตาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.

^๕ พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (Online), แหล่งที่มา http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=305&Itemid=407&lang=th, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

จากการที่ได้รับ “การสอน” จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทำให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของบ้านเมืองที่ถูกทำลายลงอย่างมาก จนก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนด้วยภัยพิบัติทางธรรมชาติแก่ประชาชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านสอนข้าพเจ้าอย่างนี้ บอกเนียเป็นอย่างนี้ พูดเท่าไรไม่ฟังก็ต้องตายชะก่อน เห็นชะก่อน ถึงจะเชื่อฟัง เพราะว่ามันก็ต้องถล่มแน่ เพราะพื้นที่มันเป็นพื้นที่สูง อย่างนี้ มันเป็นป่า เมื่อฝนแรงมากตกลงมา ดินมันก็ต้องถล่มลงมา ทับตัวเอง และไม้ที่ตัวเองขึ้นไปตัดต่าง ๆ ก็ถล่มมากับน้ำมาทับหมดเลย ข้าพเจ้าว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริงมาทำลายหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ก็ด้วยเหตุนี้ ที่นี้หน้าที่ของพวกเราก็คือว่า จะต้องกระจายข่าวไปว่า อันนี้ที่จะตายไม่ตายแน่ ก็เรื่องที่ปล่อยให้คนที่เห็นแก่ตัวไปเที่ยวตัด ไปถล่มป่าไม้ ไม่ดูภูมิประเทศ ไม่ดูถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่คนยากคนจนที่อยู่ชายเขา ริมเขา...หวังจะได้รับความร่วมมือจากทุกท่านว่า ตั้งต้นเสียทีเถิด...^{๑๐}

และ

...ข้าพเจ้าเป็นพระราชินีมา ๕๙ ปี ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปเยี่ยมในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้ได้เห็น ว่าทรงงานอะไร อย่างไร และที่ไหนบ้าง และได้เห็นว่าทุกครั้งก็เสด็จฯ

^{๑๐} เพิ่งอ้าง.

ไปเยี่ยมราษฎร จะทรงขับรถเอง และก็มีแผนที่อยู่ใกล้พระองค์เสมอ ทรงจะไปทุกหนทุกแห่ง พระองค์ท่านทำงานเกี่ยวกับเรื่องดิน และเรื่องน้ำ มาตลอดหลายสิบปี จนทรงกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญไปแล้ว...^{๑๑}

พร้อมกันนั้นยังทรงศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วยพระองค์เอง ทำให้ทรงมีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น ดังพระราชดำรัสว่า

...ข้าพเจ้าพยายามอ่านหนังสือต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา ได้ทราบปัญหาต่อไปของโลก ของชาวโลก ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่จะมา เห็นเขาว่าประมาณอีก ๑๕ ปี น้ำจืดที่พวกเราได้รับประทานกันเนี่ย จะเป็นของที่หายาก ที่จะยากมาก ก็ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่ เมื่ออ่านทราบแล้ว ก็เกิดความร้อนใจว่า บ้านเราไม่มีแหล่งน้ำใหญ่ ๆ มีแต่ป่า นี่ถ้าเผื่อคนไทยไม่ทราบว่ ป่าไม้คืออะไร ป่าไม้ก็คือที่สะสมน้ำไว้ใต้ดินนี้เอง ที่ฤดูฝนแทนที่น้ำฝนจะไหลหลากลงไปที่ทะเล ถ้ามีป่า ป่าเหล่านั้น ต้นไม้ใหญ่ ๆ เหล่านั้นจะดูดน้ำไว้ใต้ดินของเขา ใต้ต้นของเขา ไว้เป็นจำนวนมาก แล้วตามกิ่งก้านทั้งหลาย เขาจะดูดไว้ เรียกว่าเป็นแหล่งน้ำที่ดี แล้วก็ออกมาเป็นลำธารน้อยใหญ่ อันนี้ที่อยากให้ราษฎรทั้งหลายเข้าใจ ไม่ใช่ไปนึกแต่ว่า มีป่านี้ ไม้สัก ไม้อะไรต่าง ๆ นี้สำหรับตัดไปค้าขายอย่างเดียว มันมีประโยชน์อย่างอื่นด้วยที่เราน่าจะคำนึงถึง... เพราะฉะนั้นทำไมเราจะไม่รู้จักเก็บป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งที่สะสมน้ำไว้ให้ดี อย่าพากันไปตัดคนละหนุบคนละหนับ ความจริงป่าไม้เนี่ยก็เป็นของคนไทยทั้งชาติ เป็นผลประโยชน์ของคนไทยทั้งชาติ ไม่มีสิทธิ์ที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะแอบเข้าไปตัดแล้วก็ทำการค้าแต่ลำพัง แล้วต่อไปถ้าประเทศไทยขาดน้ำ จะทำยังไง เพราะเราก็ไม่ใช่ประเทศที่ว่าร่ำรวย...^{๑๒}

พระสหายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนทำให้ทรงมีความรู้ยิ่งขึ้น ดังพระราชดำรัสว่า

^{๑๑} พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

^{๑๒} พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑.

...เมื่อข้าพเจ้าไปเยือนเมืองจีน ทางจีนเขาทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับข้าพเจ้าพยายามยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎรให้เขาอยู่ดีกินดีขึ้น เขาก็เต็มใจในฐานะที่เป็นมิตรประเทศที่จะช่วยเหลือทางด้านการศึกษาและทางด้านปศุสัตว์ และข้าพเจ้าก็ตั้งอีกอย่างหนึ่งขึ้นมา โดยใช้เงินของศิลปินอาชีพซื้อที่ดินมาก แต่ละแห่งตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่าง เพราะทราบดีจากทางเพื่อนที่คุ้นเคยอยู่สหประชาชาติว่าต่อไปโลกเรา อาหารอาจจะขาดแคลนก็เป็นได้ ก็เลยคิดว่าถ้าแต่ละประเทศสามารถผลิตอาหารมากขึ้น ก็จะช่วยมากในอนาคตที่จะไม่ให้เกิดมีความอดอยากเกิดขึ้น ข้าพเจ้าก็เลยมีฟาร์มตัวอย่าง และอีกอย่างราษฎรที่มาหาและพูดว่าไม่มีงานจะทำ เรียนจบก็ไม่มีงานจะทำ ก็ได้มาอาศัยบรรจุเป็นพนักงานของฟาร์มตัวอย่างในเวลาเดียวกันเขาก็ได้ดูว่าการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ วิธีไหนบ้าง การเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง และเมื่อเขาออกไปแล้ว เขาก็สามารถที่จะเลี้ยงสัตว์ของเขาได้โดยถูกต้อง โครงการฟาร์มตัวอย่าง...ก็มีที่ภาคเหนือ คือบ้านขุนแตะ บ้านแม่ตุงตุง ขุนแตะก็อำเภอจอมทอง แม่ตุงตุงก็อำเภอสะเมิง และตอนนี้พยายามจะเริ่มทำฟาร์มตัวอย่างที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีหวังให้เป็นแหล่งผลิตอาหาร เป็นคลังอาหารที่จะหล่อเลี้ยงคนไทย จะไม่เป็นที่น่าหวาดเกรงว่าต่อไปอาหารจะแพงมาก และคนที่ยากจนจะลำบาก ถ้าตั้งคลังอาหารขึ้นตามทีต่าง ๆ และอีกอย่างคนงานประชาชนก็ตั้งใจได้มารับจ้างทำงานเป็นจำนวนมาก แต่ละฟาร์มตัวอย่าง และเราก็จ่ายค่าแรงให้เขาดีเชียว เพื่อเขาได้ไปเลี้ยงครอบครัว...^{๑๓}

การที่ทรงได้ “เรียนรู้อันรู้” จาก “แหล่งความรู้” ข้างต้นโดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรวมทั้งความสนพระราชหฤทัยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อสนองพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงแผ่นดิน พัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรทั่วทุกภาคด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณโดยมิได้ทรงย่อท้อต่อความยากลำบากแต่ประการใด

^{๑๓} พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระราชดำริและพระราชดำรัสในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดในความงามของธรรมชาติ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน ณ พื้นที่แห่งใด ก็ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยในธรรมชาติรอบพระวรกาย อยู่เสมอทั้งป่าต้นน้ำลำธารภูเขาพืชและสัตว์ป่านานาพันธุ์แม้ว่าเส้นทางศึกษาธรรมชาติจะยากลำบาก ต้องผ่านทุ่งหญ้าท่วมพระวรกาย เส้นทางไม่ราบเรียบ ลดเลี้ยวไปตามโขดหิน หรือผ่านแนวเขาขรุขระ ก็มีได้ทรงย่อท้อ ทรงมุ่งมั่นที่จะเสด็จทอดพระเนตรภูมิประเทศ พืชไม้ป่า และสัตว์ป่าหลากหลายพันธุ์ เพื่อทรงหาทางอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร รวมทั้งอนุรักษ์และพัฒนาพืชไม้และสัตว์ป่านานาพันธุ์ที่ยากและกำลังจะหมดไป

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักว่าธรรมชาติคือสายใยแห่งชีวิตของมนุษย์ ต่างมีความผูกพันและเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง ผืนแผ่นดินไทยผืนนี้ราว ๕๑๔,๑๒๖ ตารางกิโลเมตร มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้เกื้อกูลให้คนไทยดำรงอยู่ตามวิถีไทย แต่ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณสมบัติแห่งระบบนิเวศเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์พืชและสัตว์ป่าได้ถูกคุกคามทำลายอย่างหนักและต่อเนื่อง ทั้งจากภัยธรรมชาติและโดยเฉพาะจากน้ำมือมนุษย์ ป่าอันเป็นแหล่งกำเนิดแห่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์กำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤติอย่างรุนแรง อันส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อทุกชีวิตบนผืนแผ่นดินนี้ ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติอันทรงคุณค่า นานาชนิดก็ยังมีได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยให้ได้ประโยชน์ในแบบที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง

ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้ให้ความสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ รวมทั้งพรรณพืช สัตว์นานาพันธุ์ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงไปของส่วนใดส่วนหนึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อความสมดุลของ

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ระบบนิเวศ ความสนพระราชหฤทัยและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของวัฏจักรแห่งความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบกับทรงห่วงใยในความ เป็นอยู่ของพสกนิกร ทรงต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ในลักษณะ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นำไปสู่การมีพระราชดำริและพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ กระตุ้นจิตสำนึก ให้ทุกคนได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูในแนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญ รู้จักคุณค่า เกิดความรักและหวงแหน ปกป้องป่าเขา ต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ พรหมพิช และพันธุ์สัตว์ อันเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญและมี คุณค่าอย่างยิ่งสืบต่อไป^{๑๔} ดังพระราชดำรัสเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องดำเนินไป ด้วยความระมัดระวังไม่ให้กระทบต่อการดำรงชีวิตของราษฎร ความตอนหนึ่งว่า

...เมื่อพูดถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ข้าพเจ้า ใคร่จะขอถือเป็นกรณีที่ต้องพิจารณาไตร่ตรองเป็นพิเศษ เพราะเหตุ ว่า การอนุรักษ์นั้นแม้เป็นสิ่งที่ดีมากที่สุดที่ทุกประเทศมุ่งรักษาประโยชน์ ระยะยาวของแผ่นดินและประชาชนก็ตาม แต่หากทำโดยไม่ระมัดระวัง และโดยรอบคอบถี่ถ้วน บางทีก็อาจเป็นผลเสีย เช่น กลายเป็นการ ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ขัดขวางการทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือการอยู่รอด ของประชาชนไปก็เป็นได้ ตัวอย่างเช่น การสงวนป่า ป่าบางแห่ง ดูตามแผนที่ก็เป็นป่า แต่ความเป็นจริงอาจสิ้นสภาพป่าไปแล้ว ก่อนกำหนดให้เป็นเขตป่าสงวนด้วยซ้ำไป ยิ่งกว่านั้นยังมีราษฎร เข้าไปตั้งถิ่นฐานทำประโยชน์ เลี้ยงชีพตั้งแต่ก่อนออกกฎหมาย โดยไม่ทราบว่ากลายเป็นป่าสงวนไปเมื่อใดเพราะไม่มีทางทราบ แต่เมื่อ เจ้าพนักงานหรือนักวิชาการมาดูแผนที่เห็นว่าเป็นป่าสงวน ก็ไปฟ้องร้อง ขับไล่ตามหน้าที่ตามกฎหมาย ทำให้ต้องออกจากที่ทำกินไปโดยไม่มี ทางต่อสู้คดีราวกับขาดสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นคน และจำเป็นต้องทน รับความเดือดร้อนลำบากโดยเรียกว่ามิได้ทำความผิด

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน ปิยนาด บุนนาค. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมารดาแห่งการคุ้มครอง ความหลากหลายทางชีวภาพ. สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพฯ : บริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๕), ฉบับพิมพ์เผยแพร่ และ ปิยนาด บุนนาค. รายงานผลการวิจัยเรื่องสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมารดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลาย ทางชีวภาพ. สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : บริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๕).

...ดังนั้น ก่อนที่จะวางแผนและปฏิบัติการอนุรักษ์ จึงจำเป็นต้องพิจารณาศึกษาให้เห็นตลอดปอดโปร่ง มีความอะลุ่มอล่วย และดำเนินการไปโดยไม่ให้ขัดกับเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อม มนุษย์สัมพันธ์ และสำคัญที่สุด ต้องไม่ขัดกับการครองชีพของประชาชน สรุปว่าทุกคนต้องไม่ลืมว่าการอนุรักษ์นั้นคือการปฏิบัติเพื่อมุงรักษาประโยชน์อันถาวรของแผ่นดินและประชาชน...^{๑๕}

และอีกตอนหนึ่ง ความว่า

...สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การวางแผนให้เกิดความสมดุลระหว่างการรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ จะคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินและปริมาณน้ำที่เพียงพอที่จะให้ผลผลิตในปริมาณสูงสุดในพื้นที่เพาะปลูกที่มีอยู่จำกัด ประชาชนของเราต้องเข้าใจว่าป่าไม้ต้องการสัตว์ป่า เพื่อช่วยในการขยายพันธุ์พืช เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์และความสมดุล ในเวลาเดียวกัน ป่าไม้ก็จะเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ป่าไม้ที่สมบูรณ์จะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่เอื้ออำนวยต่อการกสิกรรม จริงอยู่การสร้างเขื่อนอาจเก็บน้ำไว้เพื่อการนี้ได้แต่เขื่อนก็ไม่สามารถสร้างน้ำได้

ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมากในทรัพยากรที่เรามีอยู่ แต่เราจะต้องรู้จักใช้มันอย่างชาญฉลาด เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ศึกษาวิจัย และนันทนาการ ประวัติศาสตร์จะต้องไม่จารึกไว้ว่าคนรุ่นเรา คือผู้ที่ทำลายป่าไม้และสัตว์ป่าของเราจนหมดสิ้น สิ่งเหล่านี้คือส่วนหนึ่งของมรดกของแผ่นดิน และมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่บนแผ่นดินนี้ได้ไม่น้อยไปกว่าเรา

ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าในความห่วงใย และจุดประสงค์ที่จะปกป้องแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ อันเป็นมรดกที่เราได้มาจากบรรพบุรุษรุ่นก่อน ๆ ปกป้องไว้ ไม่ใช่เพียงเพื่อตัวเราเองเท่านั้น แต่เพื่อลูกหลานของเรา และลูกหลานของเขาต่อ ๆ กันไป...^{๑๖}

^{๑๕} พระราชดำรัส วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ อ้างถึงใน ปิยนาด บุนนาค. รายงานผลการวิจัยเรื่องสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมรดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ. สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพฯ : บริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๙.

^{๑๖} พระราชดำรัสวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖, อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓-๔๔.

พระราชกรณียกิจตามพระราชดำริ “อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

พระราชดำริและพระราชดำรัสในเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามความหลากหลายทางชีวภาพนี้ นอกจากเป็นไปตามความสนพระราชหฤทัยแล้วยังเป็นไปตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยใช้วิธีการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งนำไปสู่พระราชกรณียกิจในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามความหลากหลายทางชีวภาพแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้^{๑๗}

ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมพืช ประกอบด้วยโครงการที่สำคัญคือ โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์กล้วยไม้รองเท้านารีอินทนนท์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สวนป่าสิริกิติ์ โครงการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติสะเมิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กรรมสัตว์ โครงการที่สำคัญคือ โครงการคืนช้างสู่ธรรมชาติ โครงการศึกษาความหลากหลายของนิเวศวิทยาหึ่งห้อยในประเทศไทยในพระราชดำริ โครงการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าหายากของโลกตามพระราชเสาวนีย์และเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๘ พรรษา ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งประกอบด้วย โครงการเพาะเลี้ยงชะมดเช็ดในโครงการฟาร์มตัวอย่างบ้านดงเย็น จังหวัดเชียงใหม่ โครงการอนุรักษ์ละมั่ง

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ปิยนาด บุนนาค. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมรดกแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ. และ ปิยนาด บุนนาค. รายงานผลการวิจัยเรื่องสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมรดกแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ.

สายพันธุ์ไทยโดยใช้มะม่วงสายพันธุ์พม่า โครงการขยายพันธุ์นกกระเรียนไทย โครงการการเพิ่มประสิทธิภาพทางการสืบพันธุ์ และการเก็บรักษาพันธุ์กรรมสัตว์ป่าตระกูลแมว รวมทั้งโครงการวิจัยและจัดแสดงหมีแพนด้าในประเทศไทย นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าอื่น ๆ ด้วย เช่น สวนสัตว์ตามโครงการพระราชดำริ แห่งบ้านกะลุปี จังหวัดนราธิวาส โครงการสวนป่าและอนุรักษ์ป่าเขาสำนัก จังหวัดนราธิวาส สวนสัตว์ป่าเปิดเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากนี้สัตว์ป่าแล้ว ยังทรงอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนา สัตว์ทะเลได้แก่ โครงการสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล โครงการฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่งทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการฟื้นฟูทรัพยากรพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำจืดของไทย โครงการฟาร์มทะเลตัวอย่าง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ผลิตพันธุ์ปลา โครงการศูนย์พัฒนาเกษตรภูสิงห์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กรมประมง) จังหวัดศรีสะเกษ และโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาและอนุรักษ์พันธุ์ปลาทะเลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัด กระบี่

ด้านการคุ้มครองระบบนิเวศ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการหลายโครงการที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการคุ้มครองระบบนิเวศของประเทศไทย ได้แก่ โครงการป่ารักษ์น้ำ โครงการปลูกป่ารอบพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ : พระราชดำริแห่งการ เริ่มฟื้นฟูป่าภาคอีสาน โครงการพัฒนาบ้านแม่ต๋ำ จังหวัดลำปาง โครงการสวนป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดราชบุรี โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ โครงการ

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ปิยนาด บุญนาค

๑๕

อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดนราธิวาส และโครงการบำรุงรักษาต้นสักใหญ่ตามพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกจากการอนุรักษ์ พัฒนา และบำรุงรักษา แล้ว ยังมีพระราชวิสัยทัศน์ให้จัดตั้งโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และโครงการธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อปลูกฝังให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และประโยชน์ของป่าแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ อันจะนำไปสู่การเกิด “จิตอาสา” เพื่อช่วยกันพิทักษ์ป่าให้เป็นมรดกทางธรรมชาติที่สำคัญยิ่งแก่ลูกหลาน และประเทศชาติตลอดไป กับทั้งยังทรงเห็นความสำคัญของการป้องกันไฟป่า ซึ่งเป็นมหันตภัย อีกอย่างหนึ่งของป่าและสิ่งมีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยป่า จึงมีพระราชดำริให้หามาตรการป้องกันด้วยความรอบคอบ ไม่ประมาท อันแสดงถึงพระราชวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ประกอบด้วยพระเมตตา และพระมหากรุณาธิคุณต่อผู้ทำหน้าที่ป้องกันไฟป่า ซึ่งยอมเสียสละตนเองแม้กระทั่งชีวิตเพื่อปกป้องป่าและสรรพสิ่งในป่าจากมหันตภัยนี้พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานขวัญและกำลังใจให้แก่คนเหล่านั้นหลายครั้ง และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนมาก เพื่อก่อตั้งโครงการ “จัดตั้งกองทุนไฟป่า” สำหรับบุคคลผู้เสียสละเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า ในการประกอบพระราชกรณียกิจทั้งด้านการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช การอนุรักษ์พันธุ์กรรมสัตว์ และการคุ้มครองระบบนิเวศด้วยการดำเนินการของโครงการต่าง ๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยพื้นฐานกับน้ำ ป่า สัตว์ และพืช ซึ่งล้วนมาจากพระราชดำริที่สะท้อนให้เห็นในพระราชดำรัสต่าง ๆ ของพระองค์ ดังโครงการที่สำคัญเกี่ยวกับน้ำ เช่น โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน ประกอบด้วย โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำ ลุ่มน้ำ แม่ละมาต ห้วยหมากกลาง บ้านหนองเขียว บ้านทุ่งมะขามป้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำลุ่มน้ำแม่คำ บ้านมโนสุจริต บ้านป่าแอ จังหวัดเชียงราย โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำลุ่มน้ำของบ้านดอยคู บ้านขอแบะ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำลุ่มน้ำปาย บ้านห้วยเสือเฒ่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำลุ่มน้ำแม่สะงา บ้านมะเขือส้ม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำลุ่มน้ำแม่ละมาต ห้วยหมากกลาง บ้านน้ำโค้ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ ได้แก่ โครงการ “เยาวชนร่วมใจ ลดน้ำเสีย คืนน้ำใสให้เจ้าพระยา” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระบบบำบัดน้ำเสียเฉพาะจุด เทศบาลเมืองปากพนังและเทศบาลตำบลหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

โครงการที่เกี่ยวกับป่าแบ่งได้เป็นป่าไม้และป่าชายเลน โครงการเกี่ยวกับป่าไม้ประกอบด้วยโครงการ “ตามรอยแม่ของแผ่นดิน” การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) พื้นที่ป่าสิริกิติ์หรือพื้นที่ป่าฮาลา-บาลาจังหวัดยะลากับการรักษาพื้นที่ป่าโครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กรมป่าไม้) จังหวัดศรีสะเกษ สำหรับป่าชายเลนประกอบด้วย โครงการพัฒนาป่าไม้ปากน้ำปราณบุรี อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๗๒ พรรษา

ส่วนโครงการเกี่ยวกับพืชและสัตว์นั้น นอกจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์พืชป่าและสัตว์ป่า รวมทั้งสัตว์ทะเลที่หายากและแทบจะหมดไปจากผืนแผ่นดินไทยแล้ว ยังทรงสนพระราชหฤทัยเรื่องเกี่ยวกับพืชและสัตว์เศรษฐกิจด้วย ทั้งนี้เนื่องจากทรงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณที่จะให้ประชาชนทุกคนบนผืนแผ่นดินนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยเฉพาะ “การกินอยู่” อย่างยั่งยืนและพอเพียง ได้ทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อให้มีการค้นคว้าวิธีการบำรุงและพัฒนาสายพันธุ์สัตว์และสายพันธุ์พืชให้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นแก่มนุษย์ โครงการเกี่ยวกับสัตว์เศรษฐกิจ เช่น โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยกรมปศุสัตว์ ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่ และสถานทดสอบพันธุ์สัตว์ แม่ฮ่องสอน และโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งอยู่ในแทบทุกภูมิภาคของประเทศไทย เริ่มต้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาคือจังหวัดราชบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จนถึงจังหวัดอ่างทอง ตามลำดับ ทั้งนี้มีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาชนมีธนาคารอาหาร (food bank) ไว้เพื่อการบริโภคได้แม้ในยามเกิดทุกข์ภัย ภาวะข้าวยากหมากแพง หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งการให้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้ฝึกฝนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์เพื่อจะได้มีอาชีพที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างยั่งยืนและพอเพียงดังกล่าวมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการช่วยกันรักษาระบบนิเวศให้แก่พื้นที่ของตนโดยทางอ้อมด้วย

ส่วนในเรื่องพืชเศรษฐกิจ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำเนินการในเรื่องนี้ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลว่า พืชบางประเภทจะสามารถกลายเป็นพืชเศรษฐกิจ ให้อาชีพแก่ประชาชนได้อย่างยั่งยืนและไม่ทำลายระบบนิเวศในพื้นที่ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในการส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยพืชกัญชงทั้งในด้านข้อดีและข้อเสีย ในที่สุด ก็พบว่าพืชกัญชงมีคุณสมบัติทั้งในด้านเศรษฐกิจและระบบนิเวศ โดยใช้เวลาและการลงทุนไม่มาก เมื่อได้ข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยดังกล่าว

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ปิยนาด บุนนาค

๑๗

จึงโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลนำไปขยายผลคือส่งเสริมสนับสนุนให้ราษฎรปลูกพืชชนิดนี้เพื่อประโยชน์
ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ ต่อไป

ด้วยพระราชดำริ พระราชดำรัส และพระราชกรณียกิจ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริจำนวนมากซึ่งทรงดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ จนเห็นผลการคงอยู่
อย่างยั่งยืนของพืชและสัตว์หลากหลายนานาพันธุ์ ทั้งทางบกและทางทะเล การได้รับการฟื้นฟูกลับมา
สู่ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าทั้งป่าไม้และป่าชายเลน รวมทั้งระบบนิเวศที่ดีขึ้น ซึ่งทำที่สุดก็ส่งผลต่อ
การอยู่ดีกินดีอย่างยั่งยืนและพอเพียงของประชาชนชาวไทยตั้งเป็นที่ประจักษ์และยกย่องเทิดพระเกียรติ
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งนอกจากมีการทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญและรางวัลต่าง ๆ แล้ว
บางประเทศได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และฟิลิปปินส์ ยังได้ขอพระราชทานตั้งชื่อดอกไม้สายพันธุ์ในประเทศ
ของตนตามพระนามอันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นยากอย่างยิ่งที่บุคคลในประเทศอื่นจะได้รับยกย่อง
อย่างสูงเช่นนี้จากประเทศนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ ใน ค.ศ. ๒๐๑๐ หรือ พ.ศ. ๒๕๕๓ อันเป็นปีสากลแห่งความ
หลากหลายทางชีวภาพ รัฐบาลสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีจึงได้กราบบังคมทูลถวาย
พระราชสมัญญาแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ว่า

“พระมารดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ”

สรุป

จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ
นานับการที่เป็นไปตามความสนพระราชหฤทัยพิเศษในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ซึ่งนำไปสู่การทรงอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์กรรมพืช พันธุ์กรรมสัตว์ และระบบนิเวศ ด้วยพระวิริยอุตสาหะ
พระปรีชาชาญ พระราชวิสัยทัศน์ และพระอัจฉริยภาพในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ จนเป็นผลให้
การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ ความหลากหลาย
ทางชีวภาพจึงได้รับการคุ้มครองจากพระองค์เปรียบประดุจ “มารดา” ที่ให้ความคุ้มครองแก่พืชพรรณสัตว์
นานาพันธุ์ น้ำ ป่า และสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติต่าง ๆ ให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์และเกิดความสมดุล
ในระบบนิเวศของไทย ซึ่งมีเป็นเพียงมาจากความสนพระราชหฤทัยของพระองค์เท่านั้น แต่มาจาก
น้ำพระทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย
ทรงปรารถนาให้ราษฎรของพระองค์มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุขแบบยั่งยืนและพอเพียงตาม
พระราชดำริและพระราชปฏิบัติในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นการสนองพระราชโอรชบายของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงอาณาประชาราษฎร์ในทุกแห่งหนบนผืนแผ่นดินไทย

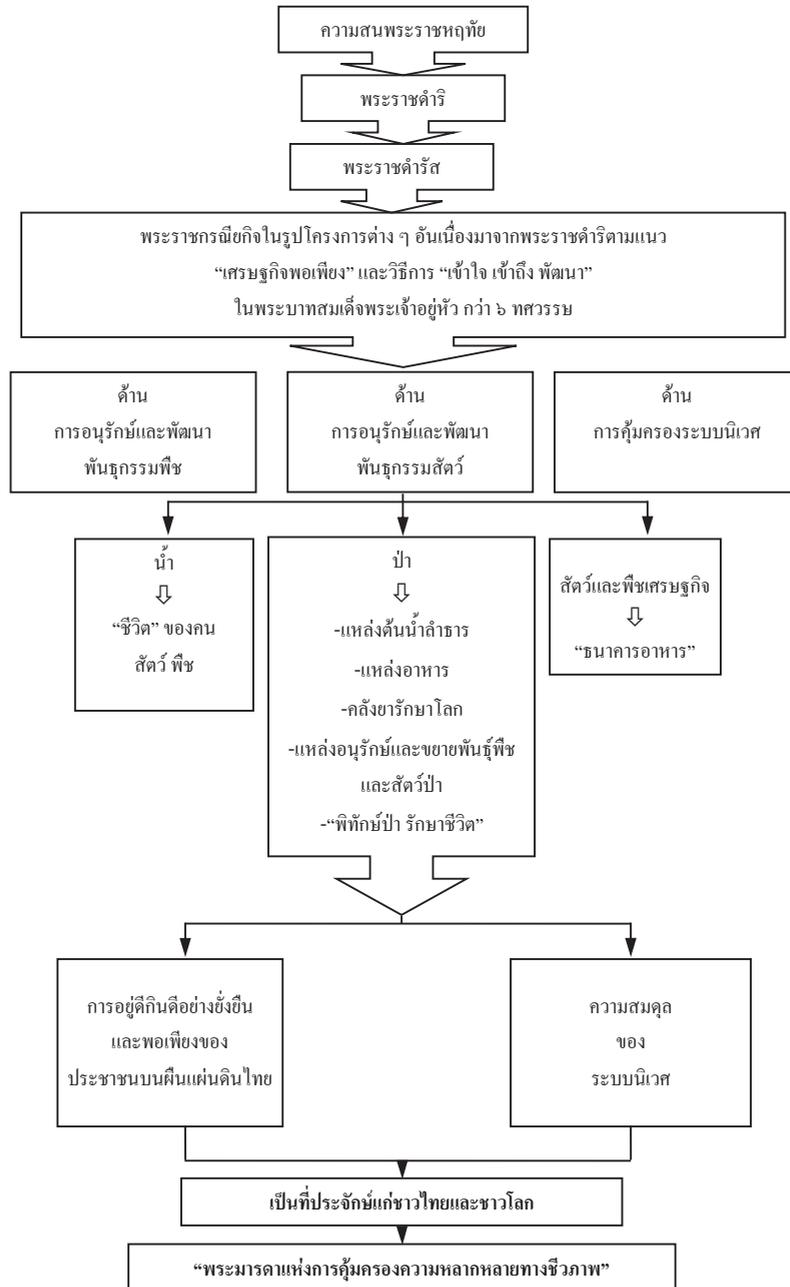

ให้มีความผาสุกร่มเย็นอย่างแท้จริง ดังนั้น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากสะท้อนการอนุรักษ์และพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าวแล้ว ยังส่งผลสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในด้านการงานอาชีพเป็นหลักแหล่งแน่นอนแบบพึ่งตนเอง อยู่กับครอบครัว โดยไม่ต้องอพยพย้ายถิ่น การมีธนาคารอาหารอย่างพอเพียงแม้ในภาวะวิกฤตและการอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุลในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเอื้ออำนวยต่อการรักษาระบบนิเวศของบ้านเมือง ซึ่งส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่อย่างมีคุณภาพของประชาสังคมเป็นที่สุดด้วย

ดังนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอย่างหาที่สุ่มมิได้ต่อทรัพยากรป่าไม้ พืชพรรณ และสัตว์ป่านานาพันธุ์ อันเป็นสมบัติทางธรรมชาติที่ล้ำค่าของประเทศไทย นอกจากการประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อปกป้องคุ้มครองสมบัติที่ทรงคุณค่ายิ่งดังกล่าวแล้ว ยังมีพระราชปณิธานที่แน่วแน่มากกว่า ๖ ทศวรรษในการที่จะทำให้คนไทยทุกคนทั้งผู้ใหญ่ เยาวชน และเด็กได้รับรู้ ตระหนักถึงความสำคัญ เห็นคุณค่าและความงามของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้คงอยู่สำหรับให้อนุชนรุ่นต่อ ๆ มาได้เห็น ได้รู้จัก ได้เรียนรู้ ได้ชื่นชม และใช้เป็นแหล่งอาหารที่ยั่งยืนเป็นมรดกสืบทอดอยู่คู่แผ่นดินไทยเป็นนิรันดร์

แผนภูมิแสดงกระบวนการสู่การได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญา
“พระมารดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ”

ที่มา : ปรับปรุงจาก ปิยนาด บุนนาค. รายงานผลการวิจัยเรื่องสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมารดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ. บทที่ ๑-บทที่ ๔

บรรณานุกรม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวง. กรมควบคุมมลพิษ. โครงการ “เยาวชนร่วมใจ ลดน้ำเสีย คื่นน้ำใสให้เจ้าพระยา” เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. พ.ศ. ๒๕๕๒ (เอกสารโรเนียว).

_____. กรมทรัพยากรน้ำ. โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน. ม.ป.ป. (เอกสารโรเนียว).

_____. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. ใต้ร่มพระบารมีเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๓๕.

_____. สำนักงานนโยบายและแผน. พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน. ม.ป.ป. (เอกสารโรเนียว).

_____. โครงการปลูกป่าชายเลนถวายเป็นเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ ๗๒ พรรษา. ม.ป.ป. (เอกสารโรเนียว).

_____. องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์. โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าหายากของโลก ตามพระราชเสาวนีย์และเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๘ พรรษา ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๓.

_____. อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. ม.ป.ป. (เอกสารโรเนียว).

ธวัชชัย สันติสุข. “สมเด็จพระบรมราชินีนาถกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”, วารสารราชบัณฑิตยสถานฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗.

ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : สำนักพระราชพิธี, ๒๕๓๙.

ปิยนารถ บุนนาค. รายงานผลการวิจัยเรื่องสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมรดกแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ. สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : บริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๕.

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ปิยนาด บุนนาค

๒๑

ปิยนาด บุนนาค. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ : พระมารดาแห่งการคุ้มครอง
ความหลากหลายทางชีวภาพ. สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : บริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่นจำกัด.
๒๕๕๕, ฉบับพิมพ์เผยแพร่.

พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (Online), แหล่งที่มา http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=305&Itemid=407&lang=th, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔.

พันทวี. “ฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ”, E-Mof
magazine. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕๐ (สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒).

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรม-
ราชินีนาถ. พระนคร : บันดาลสาส์น, ๒๕๐๙.

วรวิทย์ หิรัญรักษ์. “การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ”, วารสาร
ราชบัณฑิตยสถาน. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม), ๒๕๕๓.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. พ.ศ. ๒๕๓๗
(เอกสารโรเนียว).

_____. การศึกษานอกโรงเรียน. “ตามรอยแม่ของแผ่นดิน” เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสพระชนมายุ ๘๐ พรรษา, ม.ป.ป. (เอกสาร
โรเนียว).

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนท์, ๒๕๓๕.

Abstract Her Majesty Queen Sirikit and the Preservation and Betterment of the Natural Resources and Environment of Thailand : A Historian's Perspective

Piyanart Bunnag

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

Her Majesty Queen Sirikit has undertaken a large number of State and national duties. The duties include those involved with the preservation and betterment of the nation's natural resources and the environment. Her Majesty Queen Sirikit has paid her attention to such a subject since Her Majesty was still a child and was inculcated with the subject's related values by Her Majesty's parents. The estate of Her Majesty the Queen at her early childhood was located near the Chao Phraya River, the picture of clean and flawless water with abundance of species of aquatic plants and animals has still been imprinted in Her Majesty the Queen's mind. Therefore, Her Majesty the Queen has always had desire for such a flawless, beautiful and exuberant environment to be part of Thailand at present and in the future to come. Such a determination has a great influence on Her Majesty the Queen in continuously and diligently undertaking several royal projects with such an objective to preserve and improve qualities of plant genetics, animal genetics, and the ecology. Most of the projects under Her Majesty's royal patronage have been successful. One of the main keys to such a success was Her Majesty the Queen's management role with great deal of diligence, intuition, vision and remarkable aptitude. Therefore, it could be said that Thailand's biodiversity has been carefully protected by Her Majesty the Queen performing the role as "a mother" guarding the country's abundant species of florae and animals, water resources, forestry, and other types of natural environment. As a result, the country's biodiversity can still be abundant and there can be a balance in Thailand's ecological system. Such a success is a result of not only Her Majesty the Queen special interest on the subject, but also of Her Majesty's benevolence to the Thai. Her Majesty the Queen wishes her subjects to live a happy life in a sustainable and self-sufficient way in compliance with His Majesty the King's royal idea and practice

keywords: Her Majesty Queen Sirikit, the preservation and betterment of the natural resources and environment of Thailand, a happy life in a sustainable and self-sufficient way.